

فلسفه (۲) دوازدهم - دی ماه

رشته علوم انسانی (طبقه بندی شده)

آزمون شماره ۱

مدت زمان: ۷۵ دقیقه
تعداد سؤال: ۲۸



هشتگ امتحان

آزمون

۱

پاسخنامه
۲۸

ردیف	نمره	سؤال	پاسخ	نوع سؤال
۱	۰/۵	از مباحث اولیه فلسفه، تعیین نسبت دو مفهوم وجود و ماهیت می باشد.	درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>	درست نادرست
۲	۱	وجه مشترک موجودات و وجه اختصاصی آنها است.		جای خالی
۳	۰/۵	هریک از عبارات های سمت راست مربوط به کدام فیلسوف است؟ (نهایی - دی ۹۹ - با کمی تغییر) الف) فیلسوفان غربی از طریق ابن سینا و ابن رشد مجدداً با فلسفه وی ارتباط برقرار کردند. ● ب) مغایرت وجود و ماهیت را پایه برهان خداشناسی خود قرار داد. ●	● آکوئیناس ● ارسطو	وهمیل کنید
۴	۰/۵	نوع حمل در قضیه «سنگ جسم است.» با کدام یک از قضایای (انسان مخلوق است. - انسان حیوان است.) تناسب دارد؟ (نهایی خرداد ۱۴۰۱ - با کمی تغییر)		چهار گزینه ای
۵	۰/۵	از دیدگاه ابن سینا وقتی می گوییم «کبوتر و وجود دو مفهوم از یک موجود هستند.» به چه معنا است؟		کوتاه پاسخ
۶	۰/۵	در قضیه ای که محمول برای موضوع غیرممکن است، «رابطه امکانی» برقرار است؛ مانند «انسان چهار دست است.»	درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>	درست نادرست
۷	۱	از جمله فیلسوفان مسلمانی که برهان وجوب و امکان را ارتقاء بخشیدند می توان به اشاره کرد و در بین فیلسوفان مسیحی در بحث مغایرت وجود و ماهیت از ابن سینا تبعیت کرد.		جای خالی
۸	۰/۵	هر یک از عبارات های سمت راست چه نوع رابطه ای را نشان می دهد؟ الف) رابطه گل سرخ و درخت ● ب) رابطه عدد ۴ و زوج بودن ●	● رابطه امتناعی ● رابطه ضروری	وهمیل کنید
۹	۰/۵	یک مثال برای رابطه امتناعی بنویسید.		کوتاه پاسخ
۱۰	۱/۵	واجب الوجود چند نوع است آنها را نام برده و تعریف کنید.		بلند پاسخ
۱۱	۰/۵	نخستین مسئله ای که بشر را به تفکر و اندیشه واداشته است، چگونگی رابطه علت و معلول است.	درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>	درست نادرست
۱۲	۱	رابطه اجزاء یک ساعت با هم رابطه است و در روابط معمولی، رابطه دو طرف رابطه است.		جای خالی
۱۳	۰/۵	هر یک از عبارات های سمت راست مربوط به کدام اصل فلسفی است؟ الف) از کهن ترین مسائل فلسفی ● ب) قانونمندی جهان ●	● علت و معلول ● سنخیت علت و معلول	وهمیل کنید
۱۴	۰/۵	آیا در نظر هیوم درک «رابطه ضروری» میان علت و معلول حسی است؟		کوتاه پاسخ

دی ماه هشتگ امتحان

۱

۱	از نظر فیلسوفان مسلمان رابطه «اصل علیت» با «تجربه» چیست؟	بلند پاسخ ۱۵
۰/۵	مهم‌ترین کتاب فلسفی ابن سینا «کتاب شفا» است که در آن درباره اتفاق و شانس بحث شده و اوسعی در تصحیح نظر مردم در این باره دارد. درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>	درست نادرست ۱۶
۰/۵	«ماده اولیه تشکیل دهنده جهان، اتم‌ها و ذرات ریز تجزیه‌ناپذیر و غیرقابل تقسیم است.» این نظریه از چه کسی است؟ الف) هراکلیتوس ب) دموکریتوس ج) پارمنیدس د) فیثاغورس	چهار گزینه‌ای ۱۷
۰/۵	پذیرش این قضیه که هر چیزی نمی‌تواند منشأ هر چیزی باشد، نتیجه پذیرش کدام اصل عقلی است؟	کوتاه پاسخ ۱۸
۱/۵	علت تامه و علت ناقصه را تعریف کنید و برای هر یک مثالی بزنید. (نقد - شاهد طیبه - دی ۱۴۰۱ - با اندک تغییر)	بلند پاسخ ۱۹
۱	نزد افلاطون «دمیورژ» همان خدا است در مرتبه اما «مثال خیر» فقط اشاره به دارد.	درست خالی ۲۰
۰/۵	عبارت‌های سمت راست مربوط به کدام فیلسوف‌اند؟ الف) ابداع کننده خداشناسی فلسفی ● ● دکارت ب) ایمان، هدیه‌ای الهی که بی‌نیاز از استدلال و پشتوانه عقلی است ● ● افلاطون	۲۱
۰/۵	از نظر هیوم برهان نظم می‌تواند چه چیزی را اثبات کند؟ الف) یک خالق نامتناهی ب) یک واجب‌الوجود بالذات ج) یک ناظم و مدبر د) یک علت‌العلل	چهار گزینه‌ای ۲۲
۱	استدلال دکارت در اثبات وجود خداوند را توضیح دهید.	بلند پاسخ ۲۳
۰/۵	فیلسوفان مسلمان نظرشان بر این است که اثبات وجود خدا از طریق استدلال عقلی امکان پذیر است. درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>	درست نادرست ۲۴
۰/۵	در نظر ابن سینا اشتیاق ذاتی و ذوق فطری که سبب بقای ممکنات است نامیده می‌شود.	خالی ۲۵
۰/۵	عبارت سمت راست مربوط به کدام عبارت سمت چپ است؟ موجودات بر اساس آن از بدی‌ها گریزان هستند. ● ● فعل اخلاقی فطرت ●	۲۶
۰/۵	یک نمونه از معیارهای زندگی معنادار را بنویسید.	کوتاه پاسخ ۲۷
۱/۵	برهان وجوب و امکان ابن سینا را در اثبات وجود خدا بنویسید. (اصفهان - شاهد مهدی (عج) - دی ۱۴۰۱)	بلند پاسخ ۲۸
۲۰	موفق باشید. جمع نمره	۲۰



ردیف	نمره	سؤال
	۲/۵	<p>الف) درست یا نادرست بودن عبارات‌های زیر را مشخص کنید.</p> <p>۱ هستی و چیستی دو مصداق از یک چیزند به این معنا نیست که آن‌ها دو جزء از یک موجودند. <input type="radio"/> درست <input type="radio"/> نادرست</p> <p>۲ موجودات در ماهیت و ذات خود ممکن‌الوجود هستند و با وجود رابطه ضروری دارند. <input type="radio"/> درست <input type="radio"/> نادرست</p> <p>۳ به نظر هیوم انسان از طریق حس، توالی یا هم‌زمانی پدیده‌ها را مشاهده و رابطه ضروری میان آن‌ها را درمی‌یابد. <input type="radio"/> درست <input type="radio"/> نادرست</p> <p>۴ آن دسته از فیلسوفانی که به علت نخستین معتقدند اتفاق به معنای سوم را نمی‌پذیرند. <input type="radio"/> درست <input type="radio"/> نادرست</p> <p>۵ این جمله افلاطون «نه می‌زاید و نه از میان می‌رود» به ویژگی ثابت و تغییرناپذیری خداوند اشاره می‌کند. <input type="radio"/> درست <input type="radio"/> نادرست</p>
	۲/۵	<p>ب) از بین مفاهیم داخل پرانتز مفهوم مناسب را انتخاب کنید.</p> <p>۶ توماس اکوئینی در قرن (۱۳ میلادی - ۱۲ میلادی) در اروپا فلسفه‌ای متکی بر دیدگاه‌های فلاسفه مسلمان پایه‌گذاری کرد.</p> <p>۷ موجب قضیه «آتش گرم نیست» یک قضیه (امتناعی - ضروری) می‌سازد.</p> <p>۸ از نظر فلاسفه مسلمان (قبل - پس) از شکل‌گیری ذهن، انسان متوجه اصل امتناع اجتماع نقیضین می‌شود.</p> <p>۹ ضرب‌المثل «گندم از گندم بروید جو ز جو» اتفاق به معنای (اول - دوم) را رد می‌کند.</p> <p>۱۰ از نظر یونانیان (آرتمیس - آپولون) خدای عفت و خویشتن‌داری بود.</p>
	۲	<p>ج) هر یک از موارد زیر نشان‌پذیرش کدام یک از معانی اتفاق می‌باشد؟</p> <p>۱۱ بهترین کارخانه خودرو اتفاقی قطعه‌ای به قطعات اتومبیل اضافه و باعث ارتقای آن می‌شود. الف) معنای اول</p> <p>۱۲ روی سرمان درخت کاج سبز شود. ب) معنای دوم</p> <p>۱۳ من به این دلیل فلسفه را ۲۰ نمی‌شوم که شصت پام را در گوشم فرو نکرده‌ام. ج) معنای سوم</p> <p>۱۴ امروز در مراجعه به فروشگاه، دوست قدیمی‌ام را دیدم. د) معنای چهارم</p>
	۲/۵	<p>د) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.</p> <p>۱۵ وجود وجه موجودات و وجه اختصاصی آن‌ها است.</p> <p>۱۶ موضوعی را که با محمول وجود رابطه محال دارد می‌گویند.</p> <p>۱۷ اینکه برای استحکام ساختمان باید از آهن یا بتن بهره برد بیانگر اصل است.</p> <p>۱۸ اتفاق به معنای با هیچ‌یک از اصول و لوازم علیت مخالف نیست.</p> <p>۱۹ از نظر افلاطون «مثال خیر» فقط اشاره به خداوند دارد.</p>
	۳/۵	<p>ه) به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.</p> <p>۲۰ ماهیت را تعریف کنید.</p> <p>۲۱ رابطه ضروری را تعریف کنید.</p> <p>۲۲ چرا به نظر فلاسفه مسلمان اصل علیت از راه تجربه به دست نمی‌آید؟</p> <p>۲۳ نقد هیوم بر برهان نظم در اثبات وجود خدا را بنویسید.</p> <p>۲۴ دو مورد از معیارهای یک زندگی معنادار را از نظر فلاسفه مسلمان نام ببرید.</p> <p>۲۵ برهان فارابی برای اثبات خدا مبتنی بر چه اصلی است؟</p>

و) به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱	تفاوت حمل حیوان ناطق بر انسان با حمل وجود بر انسان را توضیح دهید.	۲۶
۱	منظور از واجب الوجود بالغیر چیست؟ با مثال توضیح دهید.	۲۷
۱/۵	نظریه دکارت در مورد اصل علیت را بیان کنید.	۲۸
۱/۵	برهان حرکت ارسطو در اثبات وجود خدا را توضیح دهید.	۲۹
۱/۵	نظریه امکان فقری صدرالمتألهین را توضیح دهید.	۳۰
۱/۵	برهان وجوب و امکان ابن سینا را شرح دهید.	۳۱
۲۰	موفق باشید.	جمع نمره



۱/۵	الف) درست یا نادرست بودن عبارتهای زیر را مشخص کنید. در خارج از ذهن واقعیتی است که مابه ازای هر دو مفهوم وجود و ماهیت است. رابطه علیت از کهن ترین مسائل فلسفی است که می گوید وجود علت مقدم بر وجود معلول است. غالب فلاسفه اروپایی از رنسانس تاکنون به این نتیجه رسیده بودند که وجود خدا را می توان با تجربه های معنوی و درونی دریافت و اثبات کرد.	۱ ۲ ۳
۵/۵	ب) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. یکی از اساسی ترین آرا و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است که این نظر پایه یکی از برهان های ابن سینا در است. گیاه، حیوان، دیوار سفید، ذاتاً و نسبت به وجود دارای هستند. در رابطه میان کارفرما و کارگر در ابتدا فرض می شود و سپس میان آنها رابطه برقرار می شود. راننده با اطمینان به اصل خودروی خود را روشن کرده و به جلو هدایت می کند و دانشمندان و پژوهشگران با تکیه بر اصل در پی کشف منشأ و عامل بیماری ها هستند. در نظر کانت روح و نفس مجرد که سعادتش در است برای سعادت دائمی به دنیای مادی نیاز دارد. وجود معلول به وجود علت است یعنی در صورتی که باشد معلول هم موجود خواهد شد.	۴ ۵ ۶ ۷ ۸ ۹
۲	ج) وصل کنید. (دو مورد اضافی است.) حملی مشابه حمل «انسان حیوان ناطق است» رابطه امتناعی اقدام به خاموش کردن اتومبیل خدای آفریننده اشیا در نظر افلاطون ۱- پذیرش اصل سختی ۲- مثلث شکل سه ضلعی است ۳- دمیورژ ۴- مثال خیر ۵- وجود شریک خدا ۶- مثلث موجود است	۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۳
۰/۵ ۰/۵ ۱ ۰/۵ ۰/۵	د) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. رفتارهای طبیعی مانند «سراغ غذا رفتن به هنگام گرسنگی» بیانگر چه حقیقتی هستند؟ وجه مشترک اموری مانند انسان، شیر و مربع چیست؟ رابطه امکانی چه نوع رابطه ای است؟ از نظر تجربه گرایان، انسان از چه طریقی به توالی پدیده ها پی می برد؟ تداعی علیت از نظر هیوم چیست؟	۱۴ ۱۵ ۱۶ ۱۷ ۱۸
۲ ۱/۵ ۱/۵ ۱/۵	ه) به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید. نظریه امکان فقری «ملاصدرا» را توضیح دهید. اصل وجوب علی و معلولی چه معنایی دارد؟ آن را توضیح دهید. معنای سوم اتفاق را بررسی کنید. جدول زیر را در ارتباط با مباحث خداشناسی فیلسوفان کامل کنید.	۱۹ ۲۰ ۲۱ ۲۲
۱/۵	برهان حرکت ارسطو برهان دکارت برهان کانت	۲۳
۲۰	جمع نمره	موفق باشید.

نمره	ردیف	سؤال	پاسخ								
۰/۵	۱	درست نادرست حامل فیلسوف مشائی در مثال «ابن سینا فیلسوف مشائی است.» یک حمل ضروری است.	درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>								
۰/۵	۲	کوتاه یاسخ چرا حمل «جسم» بر «مداد» و «خودکار» به دلیل نیاز ندارد؟									
۰/۵	۳	درست نادرست از نظر فیلسوفان مسلمان انسان به طور مادرزادی با اصل علیت آشنا است.	درست <input type="radio"/> نادرست <input type="radio"/>								
۱/۵	۴	عبارت های سمت راست را به عبارت های مناسب در سمت چپ وصل کنید. الف) ذاتی که وجود برای او از ناحیه ای بیرونی است. ● ب) عاملی که به ماهیات وجود می بخشد. ● واجب الوجود بالذات ● واجب الوجود بالغير ●									
۱/۵	۵	کوتاه یاسخ عبارت ها را در جای مناسب در جدول قرار دهید. «اصل سنخیت علت و معلول - اصل وجوب علت و معلول - اصل علیت»									
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>اصل</th> <th>مثال</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td>۱- حرکت دست نویسنده و نوشته</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۲- جهان چون خط و خال و چشم و ابروست</td> </tr> <tr> <td></td> <td>۳- سنگینی یکی از کفه های ترازو بر اثر قراردادن وزنه روی آن</td> </tr> </tbody> </table>	اصل	مثال		۱- حرکت دست نویسنده و نوشته		۲- جهان چون خط و خال و چشم و ابروست		۳- سنگینی یکی از کفه های ترازو بر اثر قراردادن وزنه روی آن	
اصل	مثال										
	۱- حرکت دست نویسنده و نوشته										
	۲- جهان چون خط و خال و چشم و ابروست										
	۳- سنگینی یکی از کفه های ترازو بر اثر قراردادن وزنه روی آن										
۰/۵	۶	درست خالی از وظایف فلاسفه دقت در مفاهیم عامیانه، آنها است.									
۰/۵	۷	انکار اصل سنخیت همه علوم را به دنبال دارد.									
۰/۵	۸	درست وصل کنید هر یک از نظرات ستون سمت راست مربوط به کدام فیلسوف در ستون سمت چپ است؟ (یک مورد اضافی است.) الف) هر جا که یک خوب تر و بهتری وجود دارد، بهترین و خوب ترینی نیز هست. ● ب) برهان نظم تنها وجود ناظم و خالق که جهان را اداره می کند را ثابت می کند. ● ۱- دکارت ● ۲- هیوم ● ۳- ارسطو ●									
۱	۹	بلند یاسخ راه کانت برای پذیرش خداوند با راه دکارت چه تفاوتی داشت؟									
۱	۱۰	درست خالی از معیارهای زندگی معنادار در نظر فیلسوفان الهی، معتبر و درست دانستن و فراتر از زندگی مادی است و دانستن جهان است.									
۰/۵	۱۱	درست خالی بنابر نظر فیلسوفان الهی مرتبه نازل عقل مجرد است.									
۰/۵	۱۲	در نظر حکیمان ایران باستان خدا بر اساس خرد می آفریند و همان خدا است.									

۲	از نظر فیلسوفان الهی، عقل انسان چه ویژگی هایی دارد؟	بلند یاسنج ۱۳
۰/۵	یکی از اشکال مخالفت با عقل در اسلام به صورت مخالفت با فلسفه ظهور کرد. (نهایی - خرداد ۱۴۰۱)	درست نادرست ۱۴
۰/۵	از نظر ملاصدرا وجود دو گونه است و	جای خالی ۱۵
۰/۵	عقول خالقشان را با چه علمی درک می کنند؟	کوتاه یاسنج ۱۶
۰/۵	عقل فعال چیست؟	بلند یاسنج ۱۷
۰/۵	رئیس مدینه فاضله از نظر فارابی باید و سرشتی عالی داشته باشد.	جای خالی ۱۸
۰/۵	پیامبر با آن اتصال دائمی دارد؟	کوتاه یاسنج ۱۹
۰/۵	اولین فیلسوف مسلمان چه کسی است؟	۲۰
۲	طبیعت شناسی ابن سینا را توضیح دهید.	بلند یاسنج ۲۱
۰/۵	کتاب المبدأ و المعاد ملاصدرا درباره چگونگی خلق جهان از نظر فلسفی است.	درست نادرست ۲۲
۰/۵	وجه مشترک همه اشیا در حکمت متعالیه چیست؟	کوتاه یاسنج ۲۳
۰/۵	تشکیک وجود یعنی چه؟	۲۴
۰/۵	تفاوت دوره معاصر (در تاریخ فلسفه) با دوره های قبل در چیست؟	۲۵
۱	دو مورد از اقدامات علمی و فرهنگی علامه طباطبایی را نام ببرید. (نهایی - خرداد ۱۴۰۱)	۲۶
۲۰	جمع نمره	موفق باشید.

۱- [۱۳۸] درست

۲- [۱۴۱] وجود - ماهیت

۳- الف [۱۴۳] ارسطو ب [۱۴۲] آکوئیناس

۴- [۱۴۴] انسان حیوان است.

۵- [۱۴۱] ابن سینا بیان می‌کند که وقتی می‌گوییم چیستی (کبوتر) و هستی (وجود) دو مفهوم از یک چیز هستند، به این معنا است که دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود واحد هستند.

۶- [۱۴۵] نادرست؛ رابطه انسان و چهار دست، رابطه امکانی است.

۷- [۱۴۳] و [۱۴۵] ملاصدرا - توماس آکوئیناس

۸- الف [۱۴۵] رابطه امتناعی ب رابطه ضروری

۹- [۱۴۵] عدد ۸ فرد است.

۱۰- [۱۴۶] دو نوع: ۱) واجب الوجود بالذات، واجب الوجود بالذات. واجب الوجود بالغیر، ۲) واجب الوجود بالذات، واجب الوجود بالذات. اما واجب الوجود بالذات همان ذاتی است که وجود برایش ضرورت دارد و این ضرورت از ناحیه خود آن ذات است نه از ناحیه یک امر بیرونی.

۱۱- [۱۴۷] درست

۱۲- [۱۴۷] نظم - فرع بر وجود

۱۳- الف [۱۴۷] علت و معلول ب [۱۵۳] سنخیت علت و معلول

۱۴- [۱۴۹] از نظر هیوم درک رابطه ضروری میان علت و معلول یک موضوع حسی نیست و آن را نمی‌توان از راه مشاهده حسی و تجربه به دست آورد.

۱۵- [۱۵۰] برای اینکه بدانیم هر علتی چه معلول خاصی دارد، باید از تجربه کمک بگیریم و از طرق مختلف تجربی آثار و معلول‌های هر علتی را شناسایی کنیم.

۱۶- [۱۵۵] درست

۱۷- [۱۵۴] گزینه «ب»

۱۸- [۱۵۳] اصل سنخیت میان علت و معلول

۱۹- [۱۵۵] هنگامی که معلول ناشی از مجموعه چند عامل است که مجموعه آنها علت پدید آمدن آن معلول هستند، هر یک از عوامل را «علت ناقصه» و مجموعه عوامل را «علت تامه» می‌نامند. مانند نوشتن روی کاغذ که معلول عواملی از قبیل وجود انسان، وجود قلم، گرفتن قلم در دست، اندیشه و چند عامل دیگر است. هر یک از این عوامل علت ناقصه است و مجموعه آنها علت تامه می‌باشند.

۲۰- [۱۵۹] خلق جهان - ذات خدا

۲۱- الف [۱۵۹] افلاطون ب [۱۶۱] کرکگور

۲۲- [۱۶۰] گزینه «ج»

۲۳- [۱۶۰] دکارت، فیلسوف عقل‌گرای قرن هفدهم در یکی از استدلال‌های خود می‌گوید من از حقیقتی نامتناهی و علیم که خود من و هر چیز دیگری به وسیله او خلق شده‌ایم تصویری دارم. این تصور، نمی‌تواند از خود من باشد زیرا من موجودی متناهی هستم. این تصور از من و هر موجود متناهی دیگر نیست بلکه از وجود نامتناهی است که می‌تواند چنین ادراکی به من بدهد.

۲۴- [۱۶۳] درست

۲۵- [۱۶۷] عشق

۲۶- [۱۶۷] فطرت

۲۷- [۱۶۷] جهان را غایتمند بیابد و آن را توضیح دهد.

۲۸- [۱۶۵] برهان وجوب و امکان در سه مرحله بیان می‌شود که عبارت است از: ۱) در نگاه به موجودات جهان در می‌یابیم که این موجودات ممکن الوجود هستند یعنی نسبت به وجود و عدم مساوی‌اند؛ هم می‌توانند باشند و هم می‌توانند نباشند. ۲) ممکن الوجود بالذات برای خروج از حالت تساوی نیازمند واجب الوجود بالذات است زیرا نمی‌تواند خود به خود از این حالت خارج شود پس نیازمند موجودی است که وجود، ذاتی او باشد. ۳) پس موجودات این جهان به واجب الوجود بالذات وابسته هستند که آنها را از حالت امکانی خارج کرده و پدید آورده است.

آزمون شماره ۲ نوبت اول دی ماه

۱- [۱۴۳] نادرست؛ برهان ابن سینا «برهان وجوب و امکان» نام داشت.

۲- [۱۳۹] موجود بودن - چیستی داشتن

۳- [۱۴۳] گزینه «الف»

۴- [۱۴۲] دو مفهوم مربع و شکل از یکدیگر جدایی‌ناپذیر هستند زیرا شکل، ذات و حقیقت مربع را تشکیل می‌دهد و شکل از اجزاء تعریفی مربع و چیستی آن است و حمل شکل بر مربع به دلیل نیاز ندارد.

۵- [۱۴۵] نادرست؛ رابطه سیم‌رغ و وجود، رابطه امکانی است.

۶- [۱۴۵] امتناعی، امتناعی، امکانی

۷- [۱۴۶] چون این قبیل موجودات در ذات و ماهیت و ذات خود ممکن الوجود هستند و با «وجود» رابطه امکانی دارند و همین رابطه امکانی به ذات و ماهیت آنها اجازه می‌دهد که اگر علت وجود آنها فراهم شود، آنها نیز موجود شوند و در خارج تحقق یابند. (یعنی وجود دارند چون علت وجود آنها فراهم شده است.)

۸- [۱۴۹] درست

۹- [۱۴۷] وجودی

۱۰- [۱۴۷] ذهن انسان

۱۱- [۱۵۳] در این دیدگاه با پذیرش اصل علیت است که دانشمندان علوم طبیعی دست به تجربه می‌زنند تا علل حوادث را کشف کنند.

۱- [۱۴۱] نادرست (۵/۰)؛ هستی و چیستی دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود هستند.

۲- [۱۴۶] نادرست (۵/۰)؛ موجودات در ماهیت و ذات خود ممکن الوجود هستند و رابطه آن‌ها با وجود رابطه مکانی است.

۳- [۱۴۹] نادرست (۵/۰)؛ در نظر هیوم علیت یک حالت روانی ناشی از توالی و پشت سر هم آمدن پدیده‌ها است که آن را تداعی می‌نامند.

۴- [۱۵۷] درست (۵/۰)

۵- [۱۵۹] درست (۵/۰)

۶- [۱۴۳] ۱۳ میلادی (۵/۰)

۷- [۱۴۴] ضروری (۵/۰)

۸- [۱۵۰] پس (۵/۰)

۹- [۱۵۶] دوم (۵/۰)

۱۰- [۱۵۹] آرتemis (۵/۰)

۱۱- [۱۵۷] «ج»: معنای سوم (۵/۰)

۱۲- [۱۵۶] «ب»: معنای اول (۵/۰)

۱۳- [۱۵۶] «ب»: معنای دوم (۵/۰)

۱۴- [۱۵۷] «د»: معنای چهارم (۵/۰)

۱۵- [۱۴۰] مشترک (۵/۲۵) - ماهیت (۵/۲۵)

۱۶- [۱۴۵] ممتنع الوجود (۵/۰)

۱۷- [۱۵۱] سنخیت میان علت و معلول (۵/۰)

۱۸- [۱۵۸] چهارم (۵/۰)

۱۹- [۱۵۹] ذات خداوند (۵/۰)

۲۰- [۱۴۰] ماهیت، وجه اختصاصی موجودات است (۵/۲۵) به عبارتی ماهیت و چیستی هر شیء بیان‌کننده ذاتیات آن شیء است. (۵/۰)

۲۱- [۱۴۴] هنگامی که محمول، ذاتی موضوع خود باشد محمول برای آن موضوع ضروری و واجب است (۵/۲۵) و به چنین رابطه‌ای میان محمول و موضوع آن رابطه ضروری می‌گویند. (۵/۰)

۲۲- [۱۵۰] زیرا اصل علیت یک قاعده عقلی است و خودش پایه و اساس هر تجربه‌ای است (۵/۲۵) و هر تلاش تجربی خود مبتنی بر این قاعده عقلی یعنی اصل علیت است. (۵/۲۵)

۲۳- [۱۶۰] از نظر هیوم برهان نظم توانایی اثبات یک وجود ازلی و ابدی و نامتناهی را ندارد، این برهان فقط می‌تواند ثابت کند یک ناظم و خالق این جهان را اراده می‌کند. (۵/۲۵) اما ثابت نمی‌کند که این ناظم خالق همان خداوندی است که نیازمند به علت نیست و وجودی ازلی و ابدی دارد. (۵/۲۵)

۲۴- [۱۶۷] ۱- انسان را موجودی هدفمند بشناسد و این هدف را مشخص کند. (۵/۲۵) ۲- در برابر یک وجود متعالی و برتر احساس تعهد و مسئولیت نماید. (۵/۲۵)

۲۵- [۱۶۴] برهان فارابی (۵/۲۵) مبتنی بر اصل محال بودن تسلسل نامتناهی علت‌ها است. (۵/۲۵)

۱۲- [۱۵۰] کودک وقتی صدایی می‌شنود، به سمت صدا برمی‌گردد و به این ترتیب از طریق حس شنوایی به کشف منشأ صدا می‌پردازد.

۱۳- [۱۴۹] هیوم معتقد بود: درک علیت از طریق تجربه ممکن نیست زیرا علیت مفهومی فراتر از حس است و حس نمی‌تواند به ما نشان دهد که علت روشن شدن زمین خورشید است. بر اثر تکرار مشاهده خورشید و روشن شدن زمین در ذهن ما چنین تداعی می‌شود که خورشید علت روشن شدن زمین است. تداعی چیزی جز یک امر روانی ناشی از توالی پدیده‌ها نیست. در نتیجه از این طریق است که ما عادت کرده‌ایم چیزی را علت چیز دیگر بنامیم.

۱۴- [۱۵۵] درست

۱۵- [۱۵۶] اصل سنخیت میان علت و معلول

۱۶- [۱۵۷] قبول غایت برای اشیا و پدیده‌های جهان وقتی امکان‌پذیر است که غایت، قبل از پیدایش اشیا مشخص شده باشد تا اشیا متناسب با آن هدف و غایت ساخته شده و پدید آمده باشند و در آن صورت است که می‌توانند به سوی آن هدف حرکت نمایند و تکامل یابند و چنین غایت و هدفی بدون قبول خداوند امکان‌پذیر نیست.

۱۷- [۱۵۸] زیرا رخ دادن حوادث پیش‌بینی نشده مربوط به علم ناقص و محدود ما است نسبت به حوادث پیرامونی ما مثلاً دیدن اتفاقی دوستان در فروشگاه بر اساس قاعده علیت و لوازم آن، مجموعه تصمیم‌ها و حرکت‌های این شخص و دوستش سبب شده که آن‌ها یکدیگر را در فروشگاه ببینند.

۱۸- [۱۵۹] پیوسته ثابت

۱۹- الف) [۱۶۰] اخلاق و وظایف اخلاقی ب) [۱۶۱] تجربه‌های معنوی درونی

۲۰- [۱۵۹] هرچا که یک خوب‌تر و بهتر وجود دارد، خوب‌ترین و بهترینی نیز هست، در میان موجودات بعضی خوب‌تر و بهتر از برخی دیگر هستند، پس حقیقتی هم که خوب‌ترین و بهترین باشد وجود دارد که از همه برتر است و این همان «واقعیت الهی» است.

۲۱- [۱۶۶] درست

۲۲- [۱۶۶] هیچ استقلالی

۲۳- [۱۶۷] گزینه «ب»

۲۴- [۱۶۵] وجود ذاتی او باشد.

۲۵- [۱۶۴] در جهان اشیایی هستند که معلول‌اند و وجودشان از خودشان نیست. وجود علت بر وجود معلول مقدم است و وجود معلول مشروط به وجود علت است. اگر معلولی که اکنون موجود است علتی داشته باشد که خودش معلول باشد، به ناچار باید این معلول هم علت دیگری داشته باشد و اگر این علت هم معلول باشد به علت سومی نیاز دارد. اگر این سلسله علت‌ها تا بی‌نهایت پیش برود و به علتی که دیگر معلول نیست منتهی نگردد تسلسل علل نامتناهی پیش می‌آید که محال است. در ابتدای سلسله علت‌ها و معلول‌ها علتی باید باشد که وجودش وابسته به دیگری نباشد یعنی خودش واجب الوجود و علت العلل موجودات دیگر باشد.

۱۳۸ هستی و چیستی

درک دو مفهوم «هستی» و «چیستی» و تعیین نسبت میان آن‌ها از مباحث اولیه فلسفه است و این دو مفهوم از پرکاربردترین مفاهیم میان انسان‌ها هستند. برای شناخت آنها باید چند قدم برداریم.

۱۳۹ قدم نخست برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

در اطراف ما اموری هستند که برحسب نیاز از آن‌ها استفاده می‌کنیم؛ مانند رفتن سراغ لیوان آب وقتی تشنه هستیم و این رفتار طبیعی نشان‌دهنده این اصل فلسفی است که: ۱- می‌دانیم که در اطراف ما اشیا و موجوداتی وجود دارند. ۲- می‌توانیم به آن‌ها علم پیدا کنیم.

۱۴۰ قدم دوم برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

پرسش فرد از چیستی (این چیست؟) نشان‌دهنده این است که: ۱- فرد به هستی موجود پی برده است. ۲- اما از چیستی (ماهیت) آن علم و آگاهی ندارد و قصد شناخت آن را دارد و می‌خواهد بداند این موجود چه ویژگی‌های مخصوص به خود دارد که آن را از دیگر موجودات متمایز می‌کند. در منطق و فلسفه به ویژگی‌هایی که مخصوص یک موجود است و آن را از موجودات دیگر جدا می‌کند، «ذاتیات» گفته می‌شود. مانند: حیوان ناطق برای انسان.

۱۴۱ قدم سوم برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

فارابی و ابن‌سینا به تفاوت و تمایز دو مفهوم وجود و ماهیت توجه داشتند. ابن‌سینا می‌گوید: «هستی و چیستی دو مفهوم از یک چیز هستند، یعنی در مفهومی مانند «آب» هستی و چیستی دو مفهوم مختلف و متفاوت از یک موجود واحد هستند و دو جزء از یک موجود نیستند. پس وجود و ماهیت متفاوت هستند و وجود و ماهیت دو امر جداگانه در جهان خارج نیستند و ذهن تفاوت بین آن‌ها را در می‌یابد.

۱۴۲ قدم چهارم برای شناخت تفاوت هستی و چیستی

مفهوم «ماهیت» با مفهوم «وجود» مغایر است. رابطه ذاتی بین ماهیتی همچون «انسان» و وجود برقرار است. در مقایسه دو گزاره «انسان حیوان ناطق است.» و «انسان موجود است.» می‌توان گفت:

«انسان موجود است.»	«انسان حیوان ناطق است.»
۱- انسان به وسیله «حیوان ناطق» حمل «وجود» بر انسان تعریف شده است.	۱- انسان به وسیله «حیوان ناطق» حمل «وجود» بر انسان تعریف شده است.
۲- وجود و یک مفهوم رابطه ذاتی برقرار نیست.	۲- «حیوان ناطق» ماهیت انسان را تشکیل می‌دهد.
۲- این دلیل از طریق حس یا از طریق عقل شناسایی می‌شود.	۳- حمل «حیوان ناطق» بر «انسان» به دلیل نیاز ندارد، زیرا «حیوان ناطق» ذات و حقیقت انسان را بیان می‌کند.

اگر مفهوم «وجود» عین مفهوم «ماهیت» یا جزء آن بود، در این صورت اثبات وجود برای هر ماهیتی نیازمند دلیل نبود و با تصور هر ماهیتی، آن ماهیت باید وجود می‌داشت (در حالی که چنین نیست).

۱۴۳ گذری تاریخی

۱- از اساسی‌ترین آراء و عقاید فلسفی در تفکر اسلامی است.

۲- این اصل پایه یکی از برهان‌های ابن‌سینا در اثبات وجود خدا بنام «برهان وجوب و امکان» است.

توماس آکوئیناس از فیلسوفان بزرگ اروپا در قرن سیزدهم با ابن‌سینا آشنا بود. وی، پایه‌گذار مکتب تومیسیم است و این مکتب متکی بر دیدگاه‌های ابن‌سینا و ابن‌رشد است.

توماس آکوئیناس اصل «مغایر وجود و ماهیت» را پایه و اساس برهان خداشناسی خود قرار داد و آن را در اروپا گسترش داد.

درس ۲: جهان ممکنات

۱۴۴ نسبت‌های سه‌گانه در قضایا

با در نظر گرفتن رابطه موضوع و محمول در هر قضیه در می‌یابیم که سه نوع رابطه بین موضوع و محمول در قضایا وجود دارد.

نام رابطه	مثال	توضیحات
۱- رابطه ضروری (وجوبی)	مثلث شکل سه ضلعی است.	محمول در این‌گونه قضایا ذاتی موضوع است و برای آن، واجب و ضروری است.
۲- رابطه امکانی	خودکار قرمز است.	محمول هم به موضوع می‌تواند نسبت داده شود و هم نسبت داده نشود، محمول ذاتی موضوع نیست.
۳- رابطه امتناعی	عدد هشت فرد است.	محال است که بتوان میان محمول و موضوع نسبت (ارتباط) برقرار کرد.

۱۴۵ رابطه وجود با موضوع‌های مختلف

در نسبت «وجود» به عنوان یک محمول با موضوع‌هایش نیز سه رابطه وجود دارد.

۱- رابطه وجوبی (ضروری): حمل وجود برای موضوع ضروری و واجب است.

۱- خدا وجود دارد. واجب‌الوجود

۲- رابطه امکانی: در این‌گونه قضایا محمول می‌تواند وجود داشته باشد یا وجود نداشته باشد.

۱- انسان هست. ممکن‌الوجود

۳- رابطه امتناعی: در این قضایا موضوع محال است وجود پیدا کند.

۱- مثلث چهارضلعی موجود است. منتنع‌الوجود

چرا در عین اینکه موضوع‌های امکانی فقط امکان وجود دارند، اکنون موجودند و جهان موجودات را تشکیل داده‌اند؟ فارابی و ابن‌سینا در پاسخ به این پرسش می‌گویند:

الف) موجودات جهان ممکن‌الوجود هستند و رابطه آن‌ها با وجود امکانی است.

ب) رابطه امکانی با وجود به ماهیت و ذات موجودات جهان اجازه می‌دهد که اگر علت وجود آن‌ها فراهم شود، آن‌ها نیز موجود شوند.

به عبارت دیگر:

۱- ممکن‌الوجود را مانند ترازویی در نظر بگیرید که دو کفه آن در حالت تعادل قرار دارد.



۲- اگر یکی از کفه‌ها به سمت پایین کشیده شود، به خاطر علتی بوده است که موجب شده آن کفه به پایین کشیده شود.

۳- زیرا عقلاً محال است که خودبه‌خود یک کفه بر دیگری سنگینی کند و به سمت پایین حرکت کند.



در نتیجه می‌توان گفت اگر در حال حاضر اشیا و موجوداتی وجود دارند، به واسطه علت آن‌ها است نه به واسطه خودشان و چون وجود خود را از ناحیه علت دریافت می‌کنند، به آن اشیا «واجب‌الوجود بالغیر» می‌گویند.

۱- واجب‌الوجود بالذات: ذاتی که وجود برایش ضروری است، خدا هست.

واجب‌الوجود بالذات

۲- واجب‌الوجود بالغیر: اشیا و موجوداتی که ذاتاً ممکن‌الوجودند اگر علت وجود آن‌ها فراهم شود، وجود برای آن‌ها ضروری می‌شود که به آن‌ها «واجب‌الوجود بالغیر» گفته می‌شود.

دیوار کلاس ما سفید است.

واجب‌الوجود بالغیر

واجب‌الوجود
دو نوع است:

درس ۳: جهان علی و معلولی

از کهن‌ترین و شاید هم نخستین مسائلی که فکر بشر را به خود مشغول ساخته، مسئله رابطه علت و معلول است.

«علت»: چیزی که به چیز دیگر وجود می‌دهد و آن را به‌وجود می‌آورد.

«معلول»: چیزی که وجودش را از چیز دیگر (یعنی همان علت) می‌گیرد.

«رابطه علیت»: رابطه وجود بخشیدن علت به معلول است.

کلمه «چرا» بازتاب درک رابطه علیت در ذهن انسان است. وقتی انسان می‌گوید «چرا؟» به دنبال یافتن علت یک پدیده است.

۱۴۸ تفاوت رابطه علیت با سایر روابط

رابطه علیت یک رابطه وجودی است، یعنی وجود یک چیز (معلول) ضرورتاً وابسته به وجود دیگری است.

علت باشد ← معلول آن هم حتماً خواهد بود.

علت نباشد ← معلول هم نخواهد بود.

این رابطه با روابط دیگری که میان موجودات برقرار است تفاوت دارد، رابطه علیت همانند رابطه دوستی نیست که در آن ابتدا وجود دو فرد فرض می‌شود و سپس میان آنها دوستی برقرار می‌شود در رابطه علیت تا علت نباشد معلول یعنی طرف دیگر به‌وجود نمی‌آید.

۱۴۹ منشأ درک و پذیرش رابطه علیت از نظر فیلسوفان اروپایی

● دکارت

۱- اصل علیت بدون دخالت تجربه به دست می‌آید.

۲- جزء اصول اولیه‌ای است که انسان آن را به طور فطری درک می‌کند، پس هر انسانی با درکی از این رابطه به دنیا می‌آید.

۳- درک این رابطه نیاز به تجربه و آموزش ندارد.

۴- قبول این رابطه مقدمه و پایه هر تجربه‌ای است اما انسان برای یافتن مصداق‌های علت و معلول نیازمند تجربه و آموزش است.

دکارت فیلسوف عقل‌گرای
فرانسوی معتقد است
ادراک اصل علیت کاملاً
عقلی است و:

● تجربه‌گرایان

تجربه‌گرایان (امپریست‌ها) گروهی هستند که هر چیز را براساس حس و تجربه تحلیل می‌کنند.

۱- انسان از طریق حس، توالی یا پشت سرآمدن پدیده‌ها را مشاهده می‌کند، مانند: طلوع خورشید و به دنبال آن روشنی روز در زمین.

۲- و با مشاهده توالی و هم‌زمانی پدیده‌ها رابطه ضروری میان علت و معلول را در می‌یابد و به رابطه علیت پی می‌برد.

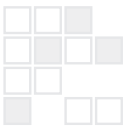
درباره علیت
تجربه‌گرایان
معتقدند که:

هیوم:

هیوم فیلسوف تجربه‌گرای قرن ۱۸ که معتقد است تنها راه شناخت واقعیات حس و تجربه است، درباره علیت معتقد است که:

۱- رابطه ضروری میان علت و معلول را از طریق مشاهده حسی و تجربه نمی‌توان به دست آورد و باید برای آن راه تجربی دیگری پیدا کرد.

۲- حس فقط، اجسام، رنگ‌ها و اموری از این قبیل را دریافت می‌کند، مثلاً چشم طلوع خورشید و روشنی زمین را می‌بیند.



- ۳- بر اثر تکرار مشاهده آمدن خورشید و روشن شدن زمین در ذهن انسان چنین انعکاس می‌یابد که میان این دو پدیده رابطه‌ای ضروری وجود دارد.
- ۴- این انعکاس ذهنی «تداعی» نام دارد.
- ۵- تداعی علیت، یک حالت روانی ناشی از توالی و پشت سر هم آمدن پدیده‌ها است.

۱۵۰ منشأ درک پذیرش رابطه علیت از نظر فیلسوفان مسلمان

- ۱- اصل علیت یک قاعده عقلی است.
- ۲- اصل علیت از تجربه به دست نمی‌آید. (مشترک با دکارت)
- ۳- این اصل عقلی پایه و اساس هر تجربه‌ای است.
- ۴- دانشمندان علوم طبیعی به دلیل پذیرش اصل علیت دست به تجربه می‌زنند تا علل حوادث را پیدا کنند.

فلاسفه مسلمان درباره اصل علیت معتقدند که

● چگونگی پی بردن به اصل علیت از نظر فلاسفه مسلمان

- ۱- انسان از بدو تولد به طور مادرزادی با این قاعده (اصل علیت) آشنا نیست.
- ۲- با شکل‌گیری ذهن، انسان متوجه می‌شود که: الف) وجود یک چیز با عدم آن جمع نمی‌شود. یعنی نمی‌شود یک کتاب هم کتاب باشد هم کتاب نباشد.
- ب) این دریافت ذهنی انسان را منطق دانان و فیلسوفان «اصل امتناع اجتماع نقیضین» می‌نامند.

ج) نتیجه پذیرش اصل «امتناع اجتماع نقیضین» این است که پدیده‌ها خودبه‌خود به وجود نمی‌آیند، زیرا اینکه چیزی خودش به خودش وجود بدهد، به این معناست که چیزی که نیست قبلاً باشد تا بتواند خودش را به وجود بیاورد و این همان امتناع اجتماع نقیضین است که محال بودن آن بدیهی است.

د) اینکه کودک با شنیدن صدا به دنبال منشأ آن است نتیجه شکل‌گیری ذهن کودک و درک اصل امتناع اجتماع نقیضین است.

ه) یعنی کودک درمی‌یابد که حوادث خودبه‌خود رخ نمی‌دهند و دارای علل و عواملی هستند و در نتیجه کشف علل امور طبیعی از طریق حس و تجربه صورت می‌گیرد. (اگرچه خود اصل علیت از طریق تجربه به دست نمی‌آید).

۱۵۱ سنخیت علت و معلول

انسان علاوه بر درک اینکه هر حادثه علتی دارد درک می‌کند که هر علتی معلول خاص خودش را پدید می‌آورد؛ یعنی هر معلولی از علت خاصی صادر می‌شود که آن را «اصل سنخیت علت و معلول» می‌نامند. مثلاً: برای باسواد شدن باید درس خواند.

- ۱- انسان‌ها به طور طبیعی و با عقل خود این حقیقت فلاسفه (غیر از) را می‌پذیرند و مطابق آن رفتار می‌کنند.
- ۲- اصل سنخیت یک اصل عقلی مانند اصل علیت است و از نتایج پذیرش آن این است که انسان از هر چیز انتظار آثار متناسب با آن را دارد؛ یعنی وقتی کشاورز گندم می‌کارد، انتظار برداشت گندم را دارد نه ذرت.

- ۱- انسان می‌کوشد: ۱- به شناخت ویژگی‌های هر شیء دست یابد و به تفاوت آن شیء با اشیا دیگر پی ببرد. ۲- آثار ویژه هر شیء را بشناسد.
- ۱- باید از تجربه کمک بگیریم.
- ۲- یعنی باید از طریق تجربه آثار و کدام معلول را پدید می‌آورد معلول‌های علت را شناسایی کنیم.

- ۱- پذیرش این اصل پشتوانه نظم دقیق جهان است.
- ۲- دانشمندان با تکیه بر همین اصل، تحقیقات خود را پیگیری می‌کنند.
- ۳- یعنی دانشمندان برای شناخت علت هر پدیده به سراغ عواملی که تناسب بیشتر با آن پدیده دارد، می‌روند تا علت ویژه آن را بشناسند.

۱۵۲ وجوب علی و معلولی

- ۱) یعنی ذات و ماهیتش نسبت به وجود و عدم مساوی است.
- ۱- قبلاً گفتیم که معلول دارای امکان ذاتی است (۲) علت، معلول را از این حالت امکانی خارج می‌سازد.

- ۲- با آمدن علت، وجود معلول ضروری می‌شود و موجود می‌گردد (آنچه معلول را ضرورت وجود می‌بخشد، علت است.) این رابطه ضرورت بخشی علت به معلول را «وجوب علی و معلولی» می‌گویند.
- ۳- مانند وقتی که به در بسته‌ای فشار متناسب با آن را وارد می‌کنیم، انتظار باز شدن در را داریم.

۱۵۳ خلاصه و نتیجه

● نتیجه پذیرش اصل علیت

- ۱- پذیرش اصل علیت زمینه‌ساز نگاهی ویژه به جهان و اشیا است.
- ۲- اجزای جهان با یکدیگر ارتباط و پیوستگی دارند.
- ۳- در مواجهه با هر پدیده به دنبال منشأ و عامل پیدایش آن هستیم.

● تأثیر و نتیجه پذیرش اصل وجوب بخشی علت به معلول

- ۱- جهان تابع رابطه‌ای حتمی و ضروری است.
- ۲- با تحقق (وجود) علت، یقین پیدا می‌کنیم که تحقق معلول ضروری است.
- ۳- در نظام هستی حتمیت و تخلف‌ناپذیری وجود دارد، یعنی قطعاً و حتماً با بودن علت، معلول هم خواهد بود.
- ۴- باغبان وقتی بذر می‌کارد و آن را آبیاری می‌کند و ... مطمئن است که بذر خواهد روید.

● تأثیر و نتیجه پذیرش اصل سنخیت میان علت و معلول

- ۱- در جهان نظم خاصی برقرار است.
- ۲- هر چیزی منشأ هر چیزی نیست.
- ۳- نظم و قانونمندی‌های معین میان دسته‌های مختلف پدیده‌ها وجود دارد.
- ۴- ورود کشاورز به حرفه کشاورزی و یا صنعتگر به یک کار خاص، نشانه پذیرش این اصل است.

